

Сергій Шебеліст

КОЛИ МУЗИ НЕ МОВЧАТЬ

(А)моральний вибір майстрів сцени й екрану¹

Скільки разів уже доводилося чути все це: «Мистецтво поза політикою», «Ми просто даруємо свою творчість людям і не ділимо їх за ідеологічними вподобаннями», «Культура повинна об'єднувати», «Ми за мир, простим людям нічого ділити, нехай політики домовляться між собою». Такі аргументи доволі часто використовують митці, які десь колись щось не те сказали, а потім стали об'єктами критики і цькування не лише в медійному просторі.

Друзі хунти

За слова і вчинки доводиться відповідати й виправдовуватися. Надто, коли ти – публічна людина, і вже в силу статусу до тебе прислухається частина суспільства або принаймні цікавиться твоєю думкою стосовно актуальних подій у країні та світі. Це не лише українська чи пострадянська практика. Точка зору знаменитостей із того чи того питання привертає увагу в усьому світі, надаючи їй нехай і не експертної, проте якоїсь суспільної ваги.

Саме тому репліки відомих осіб викликають резонанс, а їх самих дуже часто залучають до реклами, громадських ініціатив і політичних кампаній. Формально голос знаменитостей на дільниці важить стільки само, скільки й голос пересічного виборця. Але впізнаване обличчя здатне змобілізувати певний електорат, переконати його проголосувати за конкретного кандидата чи партію. А якщо він чи вона особисто тобі симпатичні й мають у твоїх очах певний авторитет завдяки попереднім заслугам, то чому б і не прислухатися до поради кумира?

Цей механізм, підкреслимо, працює в багатьох країнах (згадаймо президентські перегони у США

й роль у них голлівудських зірок). Нічого поганого в цьому немає. Якщо в людини є погляди і переконання, вона може їх висловлювати, відстоювати і пропагувати. З іншого боку, вона повинна усвідомлювати, що далеко не всі погоджуватимуться з її точкою зору, котра має також і моральний вимір.

У звичайних, так би мовити, мирних умовах відмінні погляди можуть співіснувати, а їхні носії – полемізувати між собою. Проте в реаліях геополітичного протистояння і військової агресії ледве не кожна репліка відомої людини розглядають під мікроскопом, визначаючи межі допустимого.

В Україні таким маркером стало ставлення до анексії Криму й війни на Донбасі. Так, ти можеш бути зовсім індиферентним до політики, зневажати корупціонерів-«скотиняк» і цілком присвячувати себе служінню прекрасному, але вдавати, що в країні нічого не відбувається, залишатися «в будиночку» і бути вище від усього цього довго не вдасться. Все одно доведеться визначатися, як мовиться в пісні гурту Kozak System, «хто ти і що для тебе твоя Вітчизна».

Багатьом міг не подобатися Майдан, когось улаштував і Янукович. Проте коли на кону стоїть питання навіть не майбутнього – самого існування держави, все другорядне нівелюється. Чи не тому на мітинги за єдність України навесні 2014-го ходили й ті, хто протестував на Євромайдані, й ті, хто був на Антимайдані? У березні того року на проукраїнський мітинг у Донецьку прийшли кілька тисяч людей, яких раніше не могли змобілізувати на протести громадські й політичні діячі. Вони вийшли не за Угоду про асоціацію з ЄС, не проти Митного союзу. Просто за Україну і проти війни.

Звісно, можна декому закинути кон'юктурне відчуття моменту, коли є нагода вчасно перефарбуватися. Проте не можна відкидати й того аргументу,

¹ Уперше опубліковано на сайті Zaxid.net 31.08.2017 р.

з якою країною ці люди пов'язують своє майбутнє і майбутнє своїх дітей. Можливо, це меркантильний, прагматичний вибір, однак він зроблений на користь України. Ба більше, є випадки, коли тітушок, які їздили до Києва «антимайданити» за «стабільність і порядок», через кілька місяців зустрічали в рідних містах під вигуки «Ге-ро-і!», бо дехто з них пішов воювати в добровільні батальйони.

У той час дуже важливим був голос авторитетних чи бодай просто відомих осіб. І він звучав як спроба відвернути найгірше, достукатися до серця і умів здатної мислити частини суспільства, передовсім у Росії. Популярні вітчизняні співаки й актори записували звернення, у яких запевняли, що в Україні немає русофобії, українці прекрасно ставляться до росіян (до речі, краще, ніж вони до нас). Але ці щирі апеляції до колег по сцені й аудиторії були марними. Росія потопала в ура-патріотичній ейфорії та не чула тверезих голосів.

Навпаки, чи не вся тамтешня культурна, скажати б, еліта засвідчила абсолютні сервілізм і лояльність до політики президента РФ Володимира Путіна щодо України і Криму. А нечисленних незгодних воїни Останкінської телевежі миттєво записали в «п'яту колону» і «друзі хунти», присвятивши «націонал-зрадникам» розлогі статті та цикли телепрограм.

Така поведінка колег по цеху створювала моральну дилему перед українськими митцями, які донедавна тісно співпрацювали з росіянами. Як після всього того, що відбулося, їздити в Москву чи Петербург, грати там спектаклі, зніматися у фільмах, давати концерти і посміхатися на камеру? Кожен зробив свій вибір.

Зокрема, народна артистка й Герой України Ада Роговцева, яка майже чотири десятиліття пропрацювала в Національному академічному театрі російської драми імені Лесі Українки, багато знімалася в російських стрічках і взагалі деким сприймалася як російська акторка, відмовилася від будь-яких пропозицій із-за «порєбрика», щойно завершила зйомки в картині, робота над якою вже тривала (зрив процесу передбачав виплату штрафу).

І як же їй «віддячила» Москва? Відкрила проти мисткині кримінальну справу за фінансування військових дій, бо вона, можливо, використала зароблені в РФ гроші на підтримку воїнів АТО. Чудово розуміючи, який ринок утрачено, Ада Миколаївна не шкодує про свій вибір. Вона регулярно виступає на Сході, дає благодійні вистави і допомагає шпиталю.

«Вийти до глядачів, які агресивно налаштовані, хоча й не до мене, а до моєї країни, до народу – я не можу, – зізнається акторка. – Коли я була в Москві, то бачила, що показують по телевізору людям. Мені вистачило трьох днів, аби піддатися цьому впливові і бути на їхньому боці. Це жарт, звісно,

але реально у людей, які там живуть, іншої правди немає. Вони все дуже реалістично показують, що ми звірі, що ми тупі, що ми фашисти».

Болісний розрив із Росією пережив і актор Олексій Горбунов, киянин, який через занепад вітчизняного кінематографа плідно працював у Москві та був добре відомий глядачеві на теренах СНД. Так само, як і Ада Роговцева, він був майже своїм для росіян. Навіть російські прикордонники або митники, гортаючи паспорт Горбунова, дивувалися, що він – громадянин України.

Маючи глибоке почуття вдячності до російських колег за спільну роботу, актор таки повернувся до Києва, де його, м'яко кажучи, не завалили пропозиціями: «А щодо російських зйомок, у мене було кілька пропозицій. Але поки йде війна, цей жах увесь, які зйомки в Росії? Я якось собі погано уявляю. Як повернувся після Росії, в мене немає ні агентів, ні менеджерів, ні продюсерів – усе сам».

Звідтоді О. Горбунов знявся в серіалі «Гвардія», який, кажучи словами телеканалу Мініборони РФ «Звезда», «оспіває каральну операцію в Донбасі»; він виступає перед пораненими у шпиталях, долучився до інсценізації роману «Аеропорт» Сергія Лойка й отримав звання народного артиста України. Правда, його важко назвати затребуваним актором, хоч кіновиробництво в Україні останнім часом поволі оживає. О. Горбунов інколи нарікає на це, як критично оцінює й ситуацію в державі, а проте залишається її патріотом.

А ці ночі в Криму тепер кому?

Із 2014 року для деяких українських артистів поїздки в РФ стали чимось на зразок випробування. В особливо складній ситуації опинився актор і режисер Ахтем Сеїтаблаєв. Його стрічку «Хайтарма» про трагедію депортації кримських татар відзначили професійною кінопремією «Ніка» невдовзі після анексії півострова, розгортання якої він бачив на власні очі в Сімферополі 26-27 лютого. Як після цього можна було їхати до сусіда, котрий украв у тебе Батьківщину?!

А все ж А. Сеїтаблаєв поїхав на вручення премії, попередньо порадившись з Адою Роговцевою і публіцистом Віталієм Портниковим. Та й фільм отримав номінацію завдяки зусиллям Ельдара Рязанова, Лії Ахеджакової, Олега Басилашвілі, Валентина Гафта й Андрія Кончаловського. Водночас артист не став сидіти на двох стільцях і не змінив своєї позиції на угоду кон'юнктури. За що і зробився «нев'їздним» у Крим та нині змушений знімати «Бахчисарай» у Грузії (фільм «Чужа молитва»). Крім того, митець вів програму «Хоробрі серця» і зняв стрічку «Кіборги» – про захисників Донецького аеропорту.

Порвати з Росією довелось і співачці Анастасії Приходько, яка, будучи громадянкою України, 2009 року виступала на пісенному конкурсі «Євро-

бачення» від РФ, значною мірою інтегрувалася в тамтешній шоу-бізнес й отримала низку музичних премій. Але під час Майдану артистка повернулася додому й занурилася у вир доленосних подій, що згодом виплеснулося в її піснях. Анастасія відмовилася від «золотих тарілок», зароблених у Росії, активно виступає з концертами на Сході й надалі воліє не згадувати про «поребрик».

Тимчасом чимало її колег по сцені нічого ганебного у виступах у РФ не бачать. У принципі, це не заборонено. Гастролювати можна – будь ласка! А якщо це ще і приправити патріотичним соусом про українську музичну експансію, взагалі буде супер. Хай знають, що в Росії таких артистів немає. Вони – наші. Можна ще далі піти, сказавши, що вітчизняні виконавці мало не в лігві ворога заробляють грубі гроші, частину яких негласно жертвують на потреби фронту.

Проте щойно виникають підозри в подібній схемі, артист може миттєво втратити величезний ринок, якщо публічно не зречеться в «пособництві хунті». Як це було у випадку з Іваном Дорном, який, виявляється, давав гроші для постраждалих від обстрілів у Маріуполі й не фінансував АТО. Та й війна для нього не війна, а так – сварка.

Хоч І. Дорн – не поодинокий приклад. Є ще Ані Лорак і Таїсія Повалій, які через свої необачні заяви, вважайте, позбулися можливості спокійно гастролювати Україною. Можна говорити, що ти за мир, проти війни і взагалі поза політикою, але тоді треба бути послідовним і бодай утримуватися від виступів на святкових концертах до дня російської армії, котра в цей час окупує твою Батьківщину та вбиває твоїх співвітчизників.

За це українських артистів і люблять у РФ, використовуючи їх ще й із пропагандистською метою. Як доказ того, що в Києві окопалися радикальні націоналісти, яструби цькують голубів миру, зривають концерти популярних співаків, які просто мають іншу точки зору на події в країні, а Мінкульт складає «чорні» та «білі» списки (не) угодних. Таких опальних митців радо запрошують на ефіри російських ток-шоу, огортають їх увагою, демонструють розуміння й у такий спосіб красномовно доводять, що Росія любить тих, хто її любить. На поміч їм поспішають «хохлушки», давно осілі в Москві, які нині охоче грають роль потішних, злегка дурнувятих малоросок.

Водночас є артисти, які, не хизуючись своєю патріотичною позицією, скасували гастролі в РФ, хоч там у них залишилося чимало шанувальників. Вони, як, скажімо, гурт «Бумбокс», продовжують займатися своїм мистецтвом і в такий спосіб привертають увагу до питання українських політв'язнів, заграбованих у російських тюрмах. І зовсім не вдають, що не помічають війни...

Їх досі кличуть виступати у Криму. Хлопці погоджуються, проте за умови, що зі сцени звучатиме гімн України і на заднику висітиме синьо-жовтий прапор (ясна річ, ніхто з організаторів концертів не стане так ризикувати).

Це позиція митців і громадян, а не шоу-бізнесових заробітчач, які нібито перебувають над сутичкою. Справді, іноді краще жувати чи співати, ніж говорити. Однак усвідомлення такої простої істини багатьом знаменитостям, на жаль, не до снаги.

